

Атаманенко А. Е. Сотрудничество Украинского исторического общества с Украинским научным институтом Гарвардского университета

Статья посвящена важным вопросам сотрудничества украинских научных институций, что действовали в США: профессионального объединения историков – Украинского исторического общества и американской украиноведческой организации – кафедр украиноведения и Украинского научного института Гарвардского университета. Сотрудничество развивалось в разных направлениях, но иногда отношения усложнялись разными подходами к пониманию исторической школы, выбора Гарварда как места размещения украиноведческого центра и т.д.

Ключевые слова: Украинское историческое общество, Украинский научный институт Гарвардского университета, кафедры украиноведения.

Atamanenko A. E. Cooperation Ukrainian historical association with Harvard Ukrainian research institute

This article is devoted to the important issues of cooperation between Ukrainian scientific institutions that had been operating in the USA: professional association of historians – Ukrainian Historical Association and American institution of Ukrainian studies – Departments of Ukrainian Studies and Ukrainian scientific institute of Harvard University. This cooperation had been developing in different directions, but sometimes relationship was tangled by different approaches to understanding of historical school, selection of Harvard as a place for the Ukrainian Studies Center, etc.

Key words: Ukrainian Historical Association, Ukrainian scientific institute of Harvard University, Department of Ukrainian Studies.

УДК 930.253(477):329

В. В. Мороко

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ІСТОРІЇ СУЧАСНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ: АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ ТА МАТЕРІАЛИ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ

В статті аналізується джерельна база діяльності політичних партій сучасної України. Розглядаються два блоки документів – архіви та особового походження.

Ключові слова: джерела, джерельна база, архіви, мемуари, партії.

Значення діяльності партій, специфіка їх роботи, яка полягає у спробах якнайширше донести суспільстві свої погляди через інформування громадян всіма можливими засобами, та тенденція останніх років до намагання окремих політиків за будь-яку ціну виправдати в очах громадськості свої часто вкрай непопулярні дії, стали головними чинниками наповнення та наявності значного обсягу джерельної бази питання. За походженням, формою і змістом, науковою та інформаційною цінністю їх умовно можна поділити на два блоки.

До першого належать неопубліковані документи. Джерела, що представлені в цій групі, переважно знаходяться в центральних архівах. Вони недостатні та уривчасті. Пов'язане це з двома факторами. По-перше, хронологічні рамки діяльності сучасних партій є «молодими» для архівної справи. Більшість документів до даних установ ще не потрапила, та – в кращому випадку – розпорошена по поточних архівах партій та установ. По-друге, в Україні відсутня традиція надання партіями своїх архівів на збереження до архівів державних. Такі кроки якщо і робляться, то частиною партій (Рух, УРП, ДемПУ, СПУ, ЛПУ, УНП (УРП) «Собор», РХП в ЦДАГО). Іноді архівні фонди партійними документами поповнюються державними органами (дані про Партію національного врятування України та ПП «Жінки України», передані ЦВК до ЦДАВО у зв'язку з їх недопущенням до виборчої кампанії 1998 р.). Але й в цьому випадку документи зберігаються в неповному обсязі та хронологічному різнобії.

Матеріали ЦДАВО дозволяють аналізувати процес державотворення та рівень особистої участі в ньому фундаторів партій. Завдяки ф.5219, оп.1, в якому містяться документи про персональний склад Державної Думи України, з'являється можливість дослідити початок кар'єрного росту значної частини керівників політичних партій другої половини 90-х рр. ХХ ст. [1].

Міжвладні відносини та ступінь участі у них партій простежується за документами з фонду Адміністрації Президента України (АПУ) (Ф. 5233) [2]. В даній колекції зібрані як інформаційно-аналітичні довідки й узагальнення відповідних відділів АПУ, її листування з Президією Верховної Ради, комітетами, так і депутатські запити та листи до Президента, протоколи й стенограми засідань Ради регіонів.

На процес закладання майбутніх фальсифікацій виборів вказують матеріали ф.5252, оп.2, т.1-2, спр.02-02, 02-04, за якими можна прослідкувати боротьбу між центральною виконавчою владою та представницькими органами на місцях навколо чисельності ТВО та кількості виборців в них [3]. Частина документів цього фонду присвячені безпосередньо партійній тематиці – оп.2, О.з.104, спр.02-07 [4]. Це передвиборчі програми партій – учасниць виборів 1998 р. та матеріали з питань зняття з виборів ПНВУ та ППЖУ [5]. У справах містяться не лише документи даних сил (списки, програми, протоколи), а й статuti. І, як окремий пласт, колекція різноманітних документів, присвячених виборчій кампанії 2004-2005 рр. [6].

Є така колекція і в ЦДАГО – ф.327 [7]. Вона, як і попередня, має характер зібрання доступних пересічному громадянину матеріалів: виборчих листівок, фотографій. Але на відміну від ЦДАВО в ЦДАГО зберігається більше партійних документів.

Фонди архіву дозволяють проаналізувати специфіку політичної системи УРСР кінця 80-х рр. XX ст. – початкової фази трансформації однопартійної системи в багатопартійну. Робочі документи ЦК КПУ (ф.1), як то листи до ЦК КПРС та отримані із ЦК КПРС, інформації та розпорядження партійним комітетам, звіти останніх, надіслані до ЦК КПУ, висвітлюють динаміку внутрішньополітичних трансформацій в республіці [8].

Тут же знаходяться матеріали з питань становлення системи політичного плюралізму в республіці, зародження та функціонування альтернативних правлячій КПУ організацій, які надають можливість простежити динаміку появи опозиційних організацій.

Документи з історії власне сучасних партій знаходимо у ф.270 (НРУ з 1989 по другу половину 90-х рр. XX ст.), ф.271 (УРП з 1989 по 1998 рр.), ф.272 (ДемПУ 1990-1994 рр.), ф.317 (ЛПУ в період з 1991 по 1997 рр.), ф.318 (документи РХП з 1999 по 2003 рр.), ф.325 (матеріали УНП «СОБОР» у цей же часовий відрізок) і ф.328 (партійний архів СПУ з початку створення і до 2000 р.) [9].

Всі ці джерела можна розділити на підгрупи. До першої відносяться документи і матеріали партійних органів: постанови, інструктивні листи, протоколи і стенограми, рішення, постанови партійних конференцій, пленумів, засідань бюро партійних комітетів, зборів і нарад партактиву, звіти, інформації, довідки, доповідні записки обкомів, райкомів і міськкомів партій у вищій партійній органи та ін. До другої – збірки періодичних видань, центральних партійних друкованих органів та тематичних аналітичних видань, що виходили під патронатом партій. До третьої – листування з іншими політичними силами, установчі і поточні документи сателітних молодіжних організацій.

Але найбільший пласт джерел знаходимо у Відомчому архіві Верховної Ради України (ВВРУ). Документи, що зберігаються в ньому, це найповніше зібрання з історії партій сучасної України. З огляду на значну кількість їх слід об'єднати в три підгрупи.

Перша підгрупа. Документи з ф.1, матеріали редакційно-видавничого відділу та відділу редагування стенографічних матеріалів [10]. У фонді за скликаннями та сесіями зібрані стенографічні записи всього, що було виголошено під час пленарних засідань. Це робить його особливо цінним з огляду на те, що, наприклад, на сайті ВР України частина стенограм взагалі відсутня. Крім стенограм, бюлетені фонду містять таблиці голосувань з усіх законодавчих питань, що розглядались протягом останніх скликань ВР України.

Як додаток до вищезазначених документів у ф.Р-1 зібрані тексти законопроектів та порівняльних таблиць з внесеними депутатськими зауваженнями [11]. Завдяки цим документам можна дослідити динаміку зміни законодавчого поля країни взагалі та виборчого і партійного законодавства зокрема.

Друга підгрупа. Документи з ф. Р-1, оп.22-ДФ [12]. Це матеріали поточної діяльності депутатських фракцій. Вони згруповані за хронологією – 1994-2002, 2002-2006 та 2007-2009 рр. [13]. Структурно також простежується наступний алгоритм. Це – теки, в яких зібрані матеріали секретаріатів фракцій, що включають списки фракцій та динаміку їх змін. Наступне – протоколи засідань фракцій. Але найфункціональнішим з цього фонду є розділ, що містить листування з органами влади та партійні матеріали. Вони дають уявлення про справжні пріоритети партій в парламенті. Це боротьба за посади та перерозподіл бюджетних коштів на користь тих чи інших територій та ФПГ або окремих бізнесменів.

Даний архів матеріалами з'їздів, зборів, керівних органів партій, заявами та зверненнями як фракцій, так і партій, що в них входили, значно доповнює документи ЦДАГО в питанні внутрішньопартійних відносин. Слід зазначити, що і тут не всі партії представлені однаково. Найбільше внутрішньопартійних документів з історії НДП та Руху. А мізерна кількість аркушів у папках КПУ, з огляду на чисельність фракції, вказує на приховану «самоцензуру» документів керівництвом партії. Часто густо в них зберігається декілька десятків аркушів загального характеру за змістом, проти сотень у тієї ж НДП. Втім, є тут і доволі промовисті документи, як то прохання з боку посла Польщі в Україні до керівництва ВР України вгамувати зовнішньополітичну активність членів компартії, оскільки заявами КПУ заради дискредитації українців як нації користуються польські шовіністичні організації [14].

Третя підгрупа. Це матеріали парламентських робочих та тимчасових слідчих комісій. Зібрані вони у оп.22 та оп.22-ТК [15]. Значну допомогу у з'ясуванні суті пропонуваніх поправок до законів надають матеріали, що зберігаються у папці комітету з питань правової політики та комітету з питань державного будівництва та місцевого самоврядування [16]. Серед тимчасових комісій важливі матеріали ТК ВР України з питань доопрацювання виборчого законодавства, розслідування загибелі В. Чорновола, розслідувань обставин касетного скандалу, фінансування Б. Березовським В. Ющенка під час виборів Президента України тощо [17]. Незважаючи на те, що жодних реальних рішень ТК ВР України за традицією не приймали, матеріали, що містяться в протоколах, мають наукову цінність.

Окрему підгрупу неопублікованих архівних документів становлять документи і матеріали поточних архівів політичних партій. Їх варто розділяти на два види. Перший – архіви загальнонаціонального рівня. Другий – місцевий рівень. В них знаходяться не лише рішення центральних органів партії, а й великий масив документів з питань внутрішньопартійного життя. У першу чергу це статутні документи, протоколи конференцій, зборів, засідань, в яких подається інформація про внутрішній розвиток цих організацій, а також оцінка суспільно-політичної ситуації в регіонах та країні.

На особливу увагу заслуговують матеріали, що свідчать про зв'язки з іншими громадськими і партійними формуваннями, друкована продукція суспільно-політичної тематики, листівки, плакати, неформальні періодичні видання. Вони особливо цінні при з'ясуванні суспільних подій кінця 90-х рр. XX ст. – початку XXI ст. [18].

Загалом, аналіз архівних документів дозволяє зробити висновок, що більшість з них ще не вивчалася істориками. Їхнє опрацювання та введення до наукового обігу є потребою дослідницької і джерелознавчої роботи не тільки для розкриття питань, пов'язаних з історією сучасних партій, але й для вивчення всього комплексу проблем політичної історії України кінця XX ст. – початку XXI ст.

Вагомим додатком до архівних матеріалів є другий блок документів – опубліковані матеріали особового походження – праці засновників партій або активних учасників партійно-політичних процесів в Україні. У більшості випадків вони подані у вигляді спогадів або роздумів про долю країни. Фронтальний аналіз цього виду джерел вказав на певну закономірність, яка і дозволяє згуртувати їх у декілька груп. В залежності від того, при владі чи втратив її той чи інший автор-політик, змінюється не лише стиль таких робіт, а й їх фактичне наповнення. На очевидність цього вказують праці Президентів України Л. Кравчука та Л. Кучми. За характером надання інформації вони тотожні. Л. Кравчук своє бачення політичної історії країни подає у вигляді «роздумів про Україну, про себе, про нас із вами» [19]. Але ставши активним членом СДПУ(О) він змінює тональність. Тепер його праці не є загальними роздумами з вкрапленням фактів – це конкретні програмні пропозиції. «Ключова проблема реформування української форми правління – посилення взаємної політичної відповідальності уряду і парламенту» – зазначає в 2001 р. перший Президент в роботі, присвяченій його баченню адміністративної реформи. І на користь своїх переконань додає «нову» схему організації вертикалі виконавчої влади [20]. Її ж, до речі, можна знайти і в ВАВРУ в датованій 1998 р. папці фракції НДП [21]. Тобто, від абстрактного до конкретного, заради виправдання власних невдач.

Та ж еволюція мемуаристики і у Л. Кучми. У фундаментальній праці «Україна – не Росія», другий Президент також на 560 сторінках розмірковує про минуле та сьогодення України. І навіть дозволяє собі називати радянський період «шизофренічною державою», а російську культуру «продовженням не московської, а київської, української культури в малоросійському перекладі» [22]. І зовсім інша риторика в «Після майдану». «Практично протягом всіх десяти років я знаходився під шаленим пресингом, – скаржиться він. – Намагатися керувати можливо лише тим, що є», – виправдовує власні поразки. «Стара номенклатура краща. Вони хоча б не прикидаються респектабельними», – ностальгує колишній «червоний» директор [23]. Це цитати загального плану. Головна ж різниця двох праць одного автора в тому, що, якщо перша була своєрідною «вакциною поміркованого націоналізму» для соратників по владі і колишніх членів КПРС, то друга – це робота ображеної людини, яка звинувачує у проблемах всіх – суспільство, парламент, партії, окремих політиків, але тільки не себе. В таких двох стилях і написані всі роботи цього блоку джерел. Перший – роздуми людини або про людину при владі, другий – праці опозиціонерів, в яких не лише виправдовуються власні помилки, а й через критику «діючої влади» пропонується своє бачення розвитку країни.

До першої підгрупи слід віднести праці А. Зленка, П. Матвієнка, В. Литвина, В. Медведчука, О. Зінченка, І. Різака, біографічні роботи, присвячені В. Ющенку, Ю. Тимошенку, Ю. Луценку як індивідуально, так і в загальному пласті [24].

До другої – політичні твори Н. Вітренко, О. Донія, В. Марченка, Є. Марчука, О. Мороза, Г. Крючкова, Є. Кушнар'ова, П. Симоненка, О. Ткаченка, О. Бабурина, Д. Корчинського [25].

Крім викладення поточної історії з точки зору власної політичної сили, вони мають рису, яка підтверджує правильність підходу в їх згуртуванні як окремого типу джерел. Автори не просто запевняють читача у власній правоті, а звинувачують опонентів в «маніпуляції свідомістю громадян», не допускаючи таким чином і думки про можливість будь-якого іншого вибору, крім підтримки їх партії.

Ще одну умовну підгрупу джерел особового походження складають праці активістів політичних партій [26]. Науковий інтерес до цих видань покликаний необхідністю дослідження розуміння місця партій в суспільстві з точки зору «пересічного» партійця. Останні, знаходячись далеко від реальних процесів боротьби за владу, сприймають власні політичні сили як дійсно існуючі та ідеологічно згуртовані. Вони наповнюють джерельну базу історії партій неповторним колоритом політичної наївності – щирої чи удаваної [27].

Характерна орієнтованість публікацій вітчизняних проросійських та лівих опозиціонерів на роботи відомих політичних діячів Росії – комуніста і водночас монархіста С. Кара-Мурзи, публіциста Р. Медведєва та молодого російського політолога, члена «Імперського Клубу» С. Переслєгіна [28]. Саме з їх праць взяті основні мотиви вітчизняних «регіоналів» та комуністів, соціалістів, як «прогресивних», так і «європейських».

Дещо інше джерело натхнення у Д. Корчинського. Більшість його тез відверто запозичена у лідерів ультрарадикальних організацій Заходу періоду студентських заворушень 60-х рр. Це щось середнє між творами У. Мейнхов (RAF) та програмними виданнями «Соціалістичного колективу пацієнтів (СПК)».

Не віднесена нами до жодної з цих підгруп збірка статей за авторством Б. Березовського «Мій Майдан Незалежності» [29]. З одного боку вона частково має характер біографічних новел діяльності бізнесмена у вигнанні. З іншого – її автор не є громадянином України, і участь його у політичних баталіях країни непряма. Тому цікавить вона нас більше як точка зору російської ліберальної течії на події виборчої кампанії (Помаранчевої революції) 2004-2005 рр.

До певної міри окремо стоять праці, які подаються як публіцистичні дослідження «незалежних» журналістів. Як приклад, серія робіт С. Руденка, або ж спонсороване ГО «ПОРА» журналістське розслідування за авторством Б. Пенчука [30].

Поруч з цим, всі вищенаведені негативні риси праць особового походження не є чимось таким, що не дозволяє використовувати їх при розгляді теми. Вони лише зайвий раз підтверджують їх суб'єктивність.

Таким чином, джерельна база (архівні документи та матеріали особового походження) історії сучасних політичних партій з одного боку надає можливість дослідити ті чи інші етапи діяльності партій та розвитку партійної системи України. З іншого, внаслідок відсутності систематичного архівування паперів «партійного» походження, вона є уривчастою, що вимагає від дослідника не лише залучати інші види та типи джерел, а й проводити постійну пошукову роботу.

Джерела та література

1. Державна Дума України. Персональний склад // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВ України). – Ф.5219. – Оп.1. – Спр.1.
2. Адміністрація Президента України // ЦДАВОВ України. – Ф.5233.
3. Центральна виборча комісія. 1999-2002 // ЦДАВОВ України. – Ф.5225.
4. Передвиборчі програми партій. 1998 р. Центральна виборча комісія // ЦДАВОВ України. – Ф.5225. – Оп.2. – Од.зб.104. – Спр.02-07.
5. Документи про відмову в реєстрації списку кандидатів в народні депутати України від Партії національного врятування України у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі (заяви, список, біографічні відомості, декларації, передвиборча програма). – Ф.5225 – Оп.2. – Од.зб.100. – Спр.02 – 06 – 01. – Т.1-2; Документи про відмову в реєстрації списку кандидатів в народні депутати України від політичної партії «Жінки України» у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі (заяви, список, біографічні відомості, декларації, передвиборча програма) // ЦДАВОВ України. – Ф.5225. – Оп.2. – Од.зб.103. – Спр.02 – 06 – 01. – Т.1-2
6. Вибори Президента України – 2004. Із зібраного архівістами // Сайт «Державний комітет архівів України». – Режим доступу : [http : //www.archives.gov.ua/Sections/Revolution_2004](http://www.archives.gov.ua/Sections/Revolution_2004).
7. Колекція документів з проведення виборів Президента України 2004 р. (Помаранчева революція 2004-2005 рр.) // Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України. – Ф.327.
8. Центральний Комітет Комуністичної партії України // ЦДАГО України. – Ф.1.
9. Громадське об'єднання «Народний Рух України» // ЦДАГО України. – Ф.270; Демократична партія України // ЦДАГО України. – Ф.272; Документи Української республіканської партії // ЦДАГО України. – Ф.271. – Оп.1. – Спр.76-84; Оп.2. – Спр.51-64; Документи Ліберальної партії України // ЦДАГО України. – Ф.317. – Оп.1. – Спр.11-22; Документи Республіканської християнської партії // ЦДАГО України. – Ф.318. – Оп.1. – Спр.1-42; Документи УНП «СОБОР» // ЦДАГО України. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.1-138; Документи УРП «СОБОР» // ЦДАГО України. – Ф.325. – Оп.1. – Спр.139-185; Документи Соціалістичної партії України // ЦДАГО України. – Ф.328. – Оп.1.
10. Документи редакційно-видавничого відділу та відділу редагування стенографічних матеріалів // ВАВРУ. – Ф.1. – Оп.42.
11. Документи, винесені до засідань ВРУ (проекти законів, постанов, порівняльні таблиці, конвенції, довідки та ін.) // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.16. – Од.зб.5308-5315.
12. Документи депутатських фракцій і груп у ВРУ // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.22 – ДФ.
13. Документи депутатських фракцій і груп у ВРУ // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп. 22 – ДФ. – Од.зб. 06 – 29/1 – 06 – 55/09. – Спр.1-269-а; Документи депутатських фракцій і груп у ВРУ // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.22 – ДФ. – Од.зб.06-27/02 – 06 – 41/02. – Спр.1-4/ 07.
14. ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.22-ДФ. – Од.зб.71. – Спр.9. – Арк.8-10.
15. Документи головного організаційного управління // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.22; Документи тимчасових (спеціальних) комісій ВРУ // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.22-ТК.
16. Документи комітету з питань правової політики // ВАВРУ. Головне організаційне управління. – Ф.Р-1. – Оп.22. – Од.зб.06 – 1/4 – 06 – 1/3. – Спр.1-211; Документи комітету з питань державного будівництва та місцевого самоврядування // ВАВРУ. Головне організаційне управління. – Ф.Р-1. – Оп.22. – Од.зб.06 – 2/1 – 06 – 2/3. – Спр.1-86.
17. Документи тимчасової спеціальної комісії по доопрацюванню проекту Закону України «Про вибори народних депутатів України» // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.22-ТК. – Спр.122-125; Документи тимчасової слідчої комісії ВРУ для розслідування обставин загибелі народного депутата України Чорновола В.М. // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.22-ТК. – Спр.181-182; Документи тимчасової слідчої комісії ВРУ з розслідування обставин організації «касетного скандалу» та його впливу на стан національної безпеки України // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.22-ТК. – Спр.253-256; Документи тимчасової слідчої комісії ВРУ з питань встановлення факту незаконного втручання громадянина РФ зі статусом біженця у Великобританії Березовського Б.А. у фінансування виборчої кампанії кандидата в Президенти України Ющенко В.А. // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.22-ТК. – Спр.156-158.
18. Колекція передвиборчої агітаційної продукції політичних партій 1991-2010 рр. // Особистий архів автора [Мороко В.В.].
19. Кравчук Л.М. Останні дні імперії... Перші роки надії / Л.М. Кравчук [запис бесід С. Кичигіна]. – К. : Видавництво «Довіра», 1994. – С.9.
20. Кравчук Л.М. Держава і влада: досвід адміністративної реформи / Л.М. Кравчук. – К. : ІВЦ «Інтелект», 2001. – С.172-175
21. Концепція адміністративної реформи в Україні // Постанови Політради, Політвиконкому, конференцій, з'їздів НДП // ВАВРУ. – Ф.Р-1. – Оп.22-ДФ. – Од.зб.47. – Спр.б/н. – Арк.61-63.
22. Кучма Л.Д. Украина – не Россия / Л.Д. Кучма. – М. : Время, 2004. – 560 с.

23. Кучма Л.Д. После майдана. Записки президента. 2005-2006 / Л.Д. Кучма. – К. : Довира ; М. : Время, 2007. – 688 с.
24. Віктор Ющенко: Вірю в Україну / [упорядкув. І.В. Васюник]. – Дрогобич : Коло, 2004. – 85 с.; Віктор Ющенко. 100 днів президентства: пряма мова / [упорядкув. О.Д. Яневський]. – Х. : Фоліо, 2005. – 223 с.; Зінченко А.А. Український технологічний ренесанс / А.А. Зінченко. – К. : Основні цінності, 2002. – 72 с.; Зленко А.М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін / А.М. Зленко. – Х. : Фоліо, 2003. – 559 с.; Лисицький В. Віктор Ющенко – лідер рождаючої української політичної нації / В. Лисицький. – К. : Скарби, 2004. – 47 с.; Матвієнко П.В. Политические устремления ПНЕРУ / П.В. Матвієнко. – К., 2005. – 84 с.; Матвієнко П.В. Идеология ПНЕРУ – власні сили / П.В. Матвієнко. – К., 2006. – 16 с.; Медведчук В.В. Україна: актуальні питання розвитку суспільства, держави і права / В.В. Медведчук. – К. : Інтерпрес ЛТД, 1999. – 240 с.; Матвієнко П.В. Як захистити незалежність України / П.В. Матвієнко. – К. : Наук. думка, 2006. – 208 с.; Різак І.М. В імя свободи, справедливості, України: Соціал-демократичний рух на Закарпатті: минуле, сьогодення, перспективи / І.М. Різак. – Ужгород : Закарпаття, 2002. – 143 с.; Ющенко В.А. 28 тижнів української історії / В.А. Ющенко. – Рівне, 2003. – 88 с.; Яневський О.Д. Обличчя «помаранчевої» революції / О.Д. Яневський. – Х. : Фоліо, 2005. – 319 с.
25. Бабурин В. Рожденный в муках социализма. Часть I / А. Бабурин, В. Никоноров. – Запорожье : ООО «ЛИПС» ЛТД, 2004. – 152 с.; Витренко Н.М. Моя жизнь – борьба за Украину / Н.М. Витренко. – Черкасы : КТУ, 2005. – 88 с.; Доній О.С. Спроба бунту / О.С. Доній. – К., 2002. – 102 с.; Корчинський Д.О. Війна в натовпі / Д.О. Корчинський. – Б/в та б./д. – 195 с.; Корчинський Д.О. Революція від кутюр / Д.О. Корчинський. – К. : ТОВ «Грот», 2004. – 154 с.; Корчинський Д.О. Філософія смуту / Д.О. Корчинський. – К. : Зелений пес, 2003. – 82 с.; Корчинський Д.О. Це і воно / Д.О. Корчинський. – Б/в та б/д. – 27 с.; Крючков Г.К. Викрадення України. Вступ до НАТО загрожувє нашій незалежності / Г.К. Крючков. – К. : Оріони, 2006. – 112 с.; Кушнарєв Е.П. Выборы и вилы / Е.П. Кушнарєв. – К. : Довира, 2007. – 272 с.; Кушнарєв Е.П. Конь рыжий. Записки контрреволюционера / Е.П. Кушнарєв. – Х. : Издательство «Харьков», 2005. – 280 с.; Марченко В.Р. В боротьбе за справедливость. Сборник статей для внутреннего использования / В.Р. Марченко. – К. : Издательство «Киевская правда», б/д. – 214 с.; Марченко В.Р. Наша борьба за спасение Украины и преобразование мира / В.Р. Марченко. – К., 2006. – 64 с.; Марчук Є.К. Виступи. Інтерв'ю. Статті. / Є.К. Марчук. – К. : Товариство «Знання»України, КОО, 1997. – 326 с.; Марчук Є.К. Виступи. Інтерв'ю. Статті / Є.К. Марчук. – К. : Товариство «Знання»України, КОО Книга друга, 1998. – 463 с.; Мороз А.А. Інтерв'ю для Вас / А.А. Мороз. – К., 2008. – 208 с.; Симоненко П.Н. Великий обман українського народу. Анатомія політичного і соціально-економічного упадка України (1991-2006 годы) / П.Н. Симоненко. – К. : ООО «Юнвест Принт», 2006. – 99 с.; Феномен України: реформи 1991-2004 гг. / [Ткаченко А.Н., Алексеев А.А., Иларионов В.В. и др.]; под ред. А.Н. Ткаченко. – К., 2004. – 602 с.
26. Баранов В. PR-авильный выбор. Стратегия и тактика муниципальных выборов / Валерий Баранов, Сергей Могильный. – Бердянск, 2004. – 407 с.; Буздуган Ю.О. Постіндустріальна система України (неефективна економіка) / Юрій Буздуган. – К. : «Софія», 1999. – 160 с.; Высоцкий В. Правовое государство и демократия / Владимир Высоцкий. – Севастополь : ПЦ «Цифра», 2004. – 98 с.; Коропатник М. Соціалістична трилогія / Михайло Коропатник. – Чернігів : Чернігівський ОК СПУ, 2004. – 36 с.; Пасічний П. Іван Різак – останній (?) український дисидент / Павло Пасічний. – К. : Довира, 2008. – 544 с.; Песоцкий Н. Познание нации / Николай Песоцкий. – Луганск : ЧП КФ «График», 2008. – 143 с.; Песоцкий Н. Разъединённые Штаты или Американская трагедия – 2007 / Николай Песоцкий. – Луганск, 2008. – 68 с.; Песоцкий Н. Социализм без романтики / Николай Песоцкий. – К. : ООО ИКТФ «КОБЗА», 2001. – 136 с.; Песоцкий Н. У нас нет другой страны / Николай Песоцкий. – К. : ИЦ «Картон-Пак», 2002. – 162 с.; Песоцкий Н.Ф. Экономический щит державы. Госкомрезерв Украины: от прошлого к будущему / Николай Песоцкий. – К. : ИД «Саммит-Книга», 2004. – 336 с.; Федорчук Я. Волынянин. Кн.І. : Детство и юность / Ярослав Федорчук. – К. : «Милениум», 2009. – 180 с.
27. Ахрамеєв В. Генетика предательства / Василий Ахрамеєв. – Запорожье, 2009. – 52 с.; Савченко В. Від торби і від в'язниці... (як уникнути зони безмежжя) / Вільям Савченко. – Донецьк : ТОВ «АЛАН», Товариство книголюбів, 1999. – 240 с.; Середа В.М. На ґрунті народнім / В.М. Середа. – Херсон : «Олді-плюс», 2003. – 176 с.; Сибилев А.А. Коренной перелом / А.А. Сибилев. – Симферополь : Таврия, 2003. – 164 с.
28. Кара-Мурза С.Г. Белая книга: экономические реформы в России 1991-2002 гг. / С.Ю. Глазьев, С.Г. Кара-Мурза, С.А. Батчиков. – М. : Эксмо ; Алгоритм, 2004. – 375 с.; Кара-Мурза С.Г. Власть манипуляции / С.Г. Кара-Мурза. – М. : Академический проект, 2007. – 380 с.; Кара-Мурза С.Г. Краткий курс манипуляции сознанием / С.Г. Кара-Мурза. – М. : ООО «Издательство «Эксмо», 2003. – 444 с.; Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием / С.Г. Кара-Мурза. – М. : Эксмо ; Алгоритм, 2007. – 857 с.; Кара-Мурза С.Г. Революции на экспорт / С.Г. Кара-Мурза. – М. : Эксмо ; Алгоритм, 2006. – 525 с.; Медведев Р.А. Расколота Украина / Р.А. Медведев. – М. : Институт экономических стратегий, 2007. – 175 с.; Переслегин С.Б. Самоучитель игры на мировой шахматной доске / С.Б. Переслегин. – М. : Издательство АСТ, 2006. – 610 с.
29. Березовський Б.А. Мій Майдан Незалежності. Зб. Статей, інтерв'ю, листів / [упоряд. Ю. Фельштинський]. – К. : Нора-Друк, 2007. – 270 с.
30. Руденко С. Вся президентская рать / С. Руденко, 2007. – 274 с.; Руденко С. Вся премьерская рать: окружение Виктора Януковича: от «А» до «Я» / С. Руденко. – К. : САММИТ–КНИГА, 2007. – 232 с.; Руденко С. Вся Юлина рать: окружение Юлии Тимошенко от «А» до «Я» / С. Руденко. – К. : САММИТ–КНИГА, 2007. – 224 с.; Пенчук Б. Донецкая мафия / Б. Пенчук, С. Кузин. – К. : «Полиграфкнига», 2006. – 304 с.

Мороко В. В. Источниковая база истории современных партий Украины: архивы и мемуаристика

В статье анализируются источники к изучению деятельности политических партий современной Украины. Рассматриваются два блока документов – архивные и материалы мемуаристики.

Ключевые слова: источники, архивы, мемуары, партии.

Moroko V. V. Source base modern history parties Ukraine: archival documents and materials of personal origin

The paper analyzes the source base of political parties of modern Ukraine. It is proposed to single out two blocks of documents – archival and personal.

Key words: sources, source base, archives, memoirs, parties.